

groot **REUVENS** overleg

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
T.a.v. mevrouw Gunay Uslu, staatssecretaris
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Datum 28 januari 2022

Betreft Consultatie 'Wijziging Besluit Erfgoedwet archeologie'

Geachte mevrouw Uslu, mevrouw de staatssecretaris,

Middels deze brief reageren de leden van het Groot Reuvensoverleg op de consultatie 'Wijziging Besluit Erfgoedwet archeologie' (publicatiedatum 20-12-2021, code B9380.K-1). Het Groot Reuvensoverleg is een verenigd platform voor de archeologie van Nederland.

Wij hebben het wijzigingsbesluit met interesse gelezen. In de bijlage bij deze brief gaan we in op één van de drie hoofdpunten van het besluit, namelijk de voorgestelde vrijstelling op het verbod van het doen van een opgraving die door de Minister van Defensie wordt verricht.

Onze reactie is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- De Erfgoedwet heeft ten doel een zorgvuldige omgang met erfgoed te borgen.
- Ook resten uit de Tweede Wereldoorlog kunnen beschouwd worden als erfgoed, zie de Kamerbrief Visie Erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog, 5 november 2019. Uit deze brief blijkt dat aan het erfgoed van de Tweede Wereldoorlog, waaronder vliegtuigwrakken, vaak een grote maatschappelijke betekenis wordt toegekend. Derhalve dient bij bergingen door Defensie rekening te worden gehouden met deze maatschappelijke betekenis, waaronder ook het borgen van de archeologische en cultuurhistorische waarden die aan oorlogsresten kunnen worden toegekend.
- De maatschappelijke en verbindende waarde van erfgoed is in 2005 benadrukt door de Raad van Europa in het Verdrag van Faro. In Nederland faciliteert de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed maatschappelijke initiatieven vooruitlopend op ratificatie van dit verdrag.
- De borging van de archeologische en cultuurhistorische waarden van oorlogserfgoed behoort niet tot de taken en verantwoordelijkheden van Defensie.
- De zorgvuldige omgang met archeologisch erfgoed uit de oorlogsjaren vraagt om een deskundig, archeologisch oordeel.

Wij merken het volgende op:

- De opsporings- en bergingsactiviteiten van Defensie kunnen naar de letter van de Erfgoedwet worden gezien als opgraving (cf. Artikel 5.1. Opgravingsverbod), maar zijn geen archeologisch onderzoek. Met het verlenen van een ontheffing van het opgravingsverbod aan Defensie, mag niet de indruk ontstaan dat de opsporings- en bergingsactiviteiten van Defensie archeologische onderzoeken zijn. Archeologisch onderzoek dient immers vraagstellingsgericht te zijn, op basis van archeologische methoden, door archeologische actoren en volgens voorgeschreven procedures.
- Het is opmerkelijk dat voor een specifiek type vindplaats door het Rijk een advies wordt gegeven aan de bevoegde overheid (meestal de gemeente). Dat gebeurt immers niet voor andere vindplaatstypen. We begrijpen dat deze werkwijze in dit specifieke geval nuttig kan zijn, maar benadrukken dat bij gemeenten met inhoudelijke expertise ook de gemeente zelf (de gemeentelijk archeoloog, beleidsadviseur archeologie of regioarcheoloog) gehoord dient te worden in de adviesfase. Voorkomen moet worden dat (de verantwoordelijk ambtenaar van) het bevoegd gezag wordt geconfronteerd met een Rijksadvies, dat mogelijk afwijkt van het gemeentelijk erfgoedbeleid. Ter toelichting: het Rijksadvies over (vliegtuig)berging gaat immers naar de veiligheidsafdeling van de gemeente (lees: burgemeester en beleidsmedewerkers op het gebied van veiligheid), het archeologische selectiebesluit wordt voorbereid door de erfgoedwethouder (en de beleidsadviseurs archeologie). Dat kunnen bij een gemeente twee verschillende belangen zijn. Het is essentieel dat gemeenten de volledige vrijheid en voldoende tijd wordt gegeven om hierin hun eigen belangenafweging te maken.

Vanzelfsprekend zijn wij bereid bijgaande wijzigingsvoorstellen mondeling of schriftelijk toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

Chrystel Brandenburgh
Voorzitter Groot Reuvensoverleg

Deze brief is opgesteld namens de volgende in het Groot Reuvensoverleg vertegenwoordigde verenigingen en koepels:

[ArcheoHotspots](#)

[Archeologie 3.0](#)

[AWN – Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie](#)

[Biologisch-Archeologisch Platform \(BAP\)](#)

[Convent van Gemeentelijke Archeologen \(CGA\)](#)

[De Detector Amateur](#)

[Nederlandse Vereniging van Archeologen \(NVvA\)](#)

[Nederlandse Vereniging van Archeologische Opgravingsbedrijven \(NVAO\)](#)

[Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed](#)

[Specialisten Archeologisch Materiaal Platform \(SAMPL\)](#)

[Stichting Archeologie & Publiek \(SAP\)](#)

[Vereniging van Ondernemers in Archeologie \(VOiA\)](#)

Bijlage bij aanbiedingsbrief Consultatie 'Wijziging Besluit Erfgoedwet archeologie' (28 januari 2022)

Wij verzoeken u de volgende aanpassingen in het wijzigingsbesluit Erfgoedwet archeologie aan te brengen.

Wijziging van het Besluit Erfgoedwet archeologie ivm toevoegen van uitzonderingen op het opgravingsverbod en enkele andere aspecten.

Bij B, Artikel 2.7, eerste lid

Dit verdient nadere toelichting.

Naar de letter van de wet wordt een vliegtuigbergiging, het bergen van oorlogsslachtoffers en explosieven gezien als opgraving, derhalve deze vrijstelling.

Om te voorkomen dat door deze wijzigingen het bergen van vliegtuigen, oorlogsslachtoffers en explosieven door Defensie ook wordt gezien als opgraving in strikte zin (in de zin van een archeologisch onderzoek met als doel kennis over het verleden te verzamelen en te documenteren), is wenselijk dat in de toelichting expliciet wordt gesteld dat defensie geen archeologisch onderzoek uitvoert. De bergingen van vliegtuigwrakken, oorlogsslachtoffers of explosieven dienen immers een ander doel en zijn niet gericht op het beantwoorden van inhoudelijke onderzoeksvragen volgens archeologische methoden met als eindproduct een onderzoeksrapport dat voldoet aan de geldende regels van de archeologische beroepsgroep.

Bij B, Artikel 2.7, eerste lid, onderdeel c

Deze bepaling komt niet overeen met de praktijk.

Toelichting: Het opsporen en opgraven van niet-gesprongen explosieven (in vaktermen het benaderen) wordt meestal niet uitgevoerd door Defensie, maar door particuliere opsporingsbedrijven. Defensie is verantwoordelijk voor het onschadelijk maken (ruimen) van de door deze bedrijven gevonden explosieven.

Bij B, Artikel 2.7, tweede lid

Wij verzoeken u deze voorwaarde te schrappen en indien er juridische argumenten zijn deze te handhaven, dan ook van toepassing te laten zijn op onderdeel b en c

Toelichting: Gezien het al eerder vermelde feit dat een vliegtuigbergiging niet kan worden gezien als een opgraving in strikte zin (een archeologisch onderzoek) is er vanuit archeologisch perspectief geen noodzaak voor het doen van een melding of het aanleveren van een rapportage.

De archeologische database zou met deze niet-archeologische informatie vertroebeld raken. Er kan archeologisch interessante informatie in het bergingsrapport staan, maar dat kan bijvoorbeeld ook gezegd worden over een rapport met milieukundige of civieltechnische boringen.

Indien dit een juridische consequentie is van het feit dat Defensie in juridische zin een opgraving uitvoert door het bergen van vliegtuigwrakken, dan zou deze consequentie ook van toepassing moeten zijn op het bergen van oorlogsslachtoffers en explosieven.

Bij B, Artikel 2.7, derde lid

Wij verzoeken u deze bepaling ook van toepassing te laten zijn op onderdeel b en c.

Toelichting: Ook bij het bergen van oorlogsslachtoffers en explosieven kunnen andere vondsten en sporen uit de Tweede Wereldoorlog worden aangetroffen die van belang zijn vanuit archeologisch perspectief en/of beschouwd kunnen worden als cultureel erfgoed.

Daarbij komt dat net als bij vliegtuigbergingen ook bij het bergen van oorlogsslachtoffers en explosieven rekening moet worden gehouden met de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden uit oudere perioden.

Bovendien geeft uw toelichting aan: 'voor opgravingen die plaatsvinden onder verantwoordelijkheid van de Minister van Defensie wordt van tevoren onder meer een archeologische waardering gevraagd. Daarom kan hier met een vrijstelling worden volstaan.' Hieruit blijkt niet dat de bepaling alleen van toepassing is bij vliegtuigbergingen. Ook ontbreekt een toelichting en onderbouwing waarom deze bepalingen niet gelden voor de berging van oorlogsslachtoffers en het opsporen en ruimen van munitie.

Bij B, Artikel 2.7, vierde lid

Wij verzoeken u deze te wijzigen in: Onze minister stelt, in overleg met de Minister van Defensie, nadere regels....

Toelichting: Regels op het gebied van archeologisch onderzoek kunnen enkel en alleen gesteld worden door het daarvoor verantwoordelijke ministerie, en een archeologisch inhoudelijke waardering kan alleen uitgevoerd worden door een archeologisch inhoudelijke instantie. Het ministerie van Defensie kan hierbij vanuit zijn taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden randvoorwaarden stellen dan wel een advies geven, maar hierover echter geen besluiten nemen.

Nota van toelichting

Bij 2. Achtergrond van het besluit, onderdeel c, na de zin 'Deze werkzaamheden zijn te kwalificeren als opgravingen bedoeld in artikel 5.1 van de Erfgoedwet.'

Wij verzoeken u onze reactie bij B, Artikel 2.7, eerste lid ook hier te verwerken, door bijvoorbeeld de zin aan te passen naar: 'Deze werkzaamheden zijn in juridische zin te kwalificeren als opgravingen als bedoeld in artikel 5.1 van de Erfgoedwet.'

Bij 2. Achtergrond van het besluit, onderdeel c, mbt de zin 'Daarbij neemt het ook een besluit of en zo ja, over de mate waarin archeologisch onderzoek nodig is.'

Omdat dit besluit niet rechtstreeks verbonden is aan het besluit een vliegtuig te bergen, maar aan de wettelijke gemeentelijke taak in het kader van de archeologische monumentenzorg, en niet in alle gevallen de gemeente bevoegd gezag is, stellen wij voor deze zin als volgt te wijzigen:

'Het besluit of en in welke mate archeologisch onderzoek nodig is bij de berging, ligt bij het bevoegd gezag, in de meeste gevallen is dat ook de gemeente.'

Bij 2. Achtergrond van het besluit, onderdeel c, mbt de zin 'Een van die betrokken belangen is het behoud van cultureel erfgoed.'

Het belang voor het behoud van het cultureel erfgoed wordt gebaseerd op een besluit van het bevoegd gezag. In de meeste gevallen is dat de gemeente, maar niet in alle gevallen. Het lijkt ons verstandig hier het bevoegd gezag dan ook te benoemen. Een besluit van het bevoegd gezag is niet alleen een belang dat meegewogen moet worden, maar dat leidend is. Daarom de zin graag vervangen door:

'Een van die betrokken belangen is het in-situ of ex-situ behoud van cultureel erfgoed. Het besluit daarover van het bevoegd gezag is daarbij leidend.'

Bij 2. Achtergrond van het besluit, onderdeel c, na de zin 'Een van die betrokken belangen is het behoud van cultureel erfgoed.'

Hier is een passage over de meerwaarde van archeologisch onderzoek bij een vliegtuigberging, de berging van oorlogsslachtoffers en het opsporen van munitie, op zijn plek. Zie ook de Kamerbrief over de Visie Erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog (<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/11/05/kamerbrief-inzake-visie-erfgoed-uit-de-tweede-wereldoorlog>) en het onderliggende rapport daarbij (<https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/militair-erfgoed/documenten/publicaties/2019/01/01/op-verkenning-2.0>)

Tekstvoorstel:

Archeologisch onderzoek is aanvullend op de bergingswerkzaamheden van Defensie, zoals het bergen van een vliegtuig, het opgraven van een oorlogsslachtoffer of het opsporen van munitie. Archeologie richt zich op andere zaken (zoals grondsporen), met andere bronnen, methoden en theoretische kaders. Het systematisch documenteren en registreren van vondsten en grondsporen behoort immers niet tot de taak van Defensie en blijft bij een berging achterwege.

Archeologisch onderzoek aan de vondsten en grondsporen kan nieuwe informatie opleveren die vaak gerelateerd kan worden aan uit historische bronnen bekende gegevens. De ervaring leert dat een archeologische begeleiding gedetailleerde informatie kan opleveren over de laatste minuten van een vliegtuig en zijn bemanning, informatie die niet alleen waardevol is voor nabestaanden maar ook voor andere betrokkenen en geïnteresseerden.

De documentatie van sporen en vondsten bij archeologische onderzoek en het publiceren van de bevindingen wordt gezien als een erkenning voor de nabestaanden en draagt zo bij aan de maatschappelijke betekenis van een berging.

Ook het delen van de onderzoeksresultaten met het publiek in de vorm van een openbaar onderzoeksverslag, of een publiek-vriendelijke vertaling daarvan, dient nadrukkelijk benoemd te worden als meerwaarde.

Bij 2. Achtergrond van het besluit, onderdeel c, laatste alinea

Het is niet duidelijk waarom pas hier de drie verschillende activiteiten van Defensie benoemd worden. Het lijkt ons logischer deze beschrijving aan het begin van onderdeel c te plaatsen. De werkwijze voor wat betreft locaties waar oorlogsslachtoffers worden geborgen of munitie wordt opgespoord kan vanuit archeologisch perspectief hetzelfde benaderd worden. Ook hier is een archeologische waardering van het plangebied en een besluit van het bevoegd gezag nodig, voordat tot berging kan worden overgegaan.

Bij 3. Inhoud van het besluit, onderdeel c

Dit onderdeel spreekt van 'Opgravingen onder verantwoordelijkheid van de Minister van Defensie', terwijl de bepalingen bij de vrijstelling alleen worden uitgewerkt voor vliegtuigbergingen, zonder dat wordt toegelicht en onderbouwd waarom de bepalingen niet gelden voor berging van oorlogsslachtoffers en munitie.

Wij stellen dat de bepalingen ook van toepassing zijn op de berging van oorlogsslachtoffers en munitie. Toelichting: Ook bij het bergen van oorlogsslachtoffers en munitie kunnen andere vondsten en sporen uit de Tweede Wereldoorlog worden aangetroffen die van belang zijn vanuit archeologisch perspectief en/of beschouwd kunnen worden als cultureel erfgoed.

Daarbij komt dat net als bij vliegtuigbergingen ook bij het bergen van oorlogsslachtoffers en explosieven rekening moet worden gehouden met de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden uit oudere perioden. Het uitvoeren van archeologische begeleiding tijdens explosievenopsporing gebeurt al jaren, zie hiervoor de betreffende SIKB-Handreiking: <https://www.sikb.nl/doc/archeo/Handreiking%20-%20Samenloop%20archeologie%20en%20explosievenopruiming%20digitale%20versie.pdf>

Een archeologische begeleiding van het bergen van oorlogsslachtoffers wordt door BIDKL vooralsnog vermeden. Een situatie die vanuit archeologisch perspectief in veel gevallen onwenselijk is. Zie bijvoorbeeld de op tv uitgezonden zoekactie van de BIDKL op de Grebbeberg, een archeologisch zeer waardevol – en deels wettelijk beschermd – terrein: <https://anderetijden.nl/programma/1/Andere-Tijden/aflevering/871/Special-De-Schuilplaats>

Bij 3. Inhoud van het besluit, onderdeel c, mbt de zin 'De uitzondering heeft geen betrekking op de opgraving van ander materieel of andersoortige vindplaatsen uit de Tweede Wereldoorlog.'

Onduidelijk is wat hier precies wordt bedoeld: het kan worden gelezen als dat de uitzondering niet geldt voor berging van oorlogsslachtoffers en munitie, terwijl dat juist wel het geval is.

Bij 3. Inhoud van het besluit, onderdeel c, mbt de zin 'Uiteraard geldt hierbij wel dat als bij een opgraving toch menselijke stoffelijke resten, explosieven of vliegtuigdelen worden aangetroffen, Defensie (BIDKL, EODD, SOVB) wordt betrokken'.

Dit is staand beleid. Indien deze passage wordt gehandhaafd, dan dient hier voor de volledigheid te worden toegevoegd: Indien bij bergingswerkzaamheden van Defensie (door BIDKL, EODD, SOVB), voor zover deze niet plaats vinden onder archeologische begeleiding, vondsten of sporen worden aangetroffen (anders dan de te bergen objecten) dienen deze gemeld te worden overeenkomstig Erfgoedwet, Artikel 5.10.

Bij 4. Gevolgen voor de regeldruk, onderdeel c

Hier wordt alleen gesproken over de vrijstelling voor vliegtuigbergingen. Volledigheidshalve lijkt het ons logisch ook de overige twee bergingsactiviteiten van Defensie te benoemen die erboven beschreven staan als vrijstelling.

Bij 6. Financiële gevolgen

Wij adviseren nadrukkelijk bij nadere invulling van deze paragraaf te regelen dat de kosten van het eventueel uit te voeren archeologisch onderzoek bij de bergingswerkzaamheden van Defensie onderdeel zijn van de begroting van deze bergingswerkzaamheden, zowel van vliegtuigwrakken, vermisten als explosieven. Dit overeenkomstig het principe uit de Erfgoedwet dat 'de verstoorder betaalt'; zonder vliegtuigberging, berging van oorlogsslachtoffer of opsporing van munitie, is er immers geen noodzaak voor archeologisch onderzoek tijdens een dergelijke berging.

Artikelsgewijs

Bij Artikel 2.7 mbt de 2^e paragraaf dat begint met 'In het tweede lid wordt geregeld dat ...'

Zoals eerder gesteld verzoeken wij u deze voorwaarde te schrappen en indien er juridische argumenten zijn deze te handhaven, dan ook van toepassing laten zijn op onderdeel b en c.

Toelichting: Gezien het hiervoor vermelde feit dat een vliegtuigberging niet kan worden gezien als een opgraving in strikte zin (een archeologisch onderzoek) is er vanuit archeologisch perspectief geen noodzaak voor het doen van een melding of het aanleveren van een rapportage.

Wij lezen dat het aanleveren van het rapport als doel heeft om de archeologische informatie te borgen. Aangezien het niet een archeologisch onderzoek betreft en alleen een opgraving in de juridische zin van het woord, is er geen sprake van een rapport met archeologische informatie en kan die informatie daarmee dus ook niet geborgd worden.

Indien dit een juridische consequentie is van het feit dat Defensie in juridische zin een opgraving uitvoert door het bergen van vliegtuigwrakken, dan zou deze consequentie ook van toepassing moeten zijn op het bergen van oorlogsslachtoffers en explosieven.

Bij Artikel 2.7 mbt de 2^e paragraaf en de zin 'De verplichting tot het deponeren en conserveren van vondsten zijn niet van toepassing verklaard, omdat hiervan in de praktijk zelden of nooit sprake zal zijn aangezien de vondsten in beginsel eigendom zijn van de desbetreffende staat en de nabestaanden of hun rechtsopvolgers'

Dit aspect vraagt om nadere uitwerking, gelet op:

- a) het feit dat resten uit de oorlog als erfgoed beschouwd kunnen worden, zie de Kamerbrief Visie Erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog, 5 november 2019
- b) het ingewikkelde juridische aspect van eigendom van oorlogsresten (zoals Wet van 24 april 1947, houdende voorzieningen onder den vijand aangetroffen goederen);
- c) de lopende discussie over deponering van vondsten uit de Tweede Wereldoorlog met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de provincies, als eigenaren van vondsten die bij archeologisch onderzoek worden gedaan.

Vooruitlopende op deze nadere uitwerking benoemen wij de volgende aandachtspunten:

- Naar de geest van deze vrijstellingen achten wij het niet consequent dat aan de bergingen door Defensie wel voorwaarden worden verbonden op het gebied van melding en rapportage, maar niet aan de door Defensie bij bergingen aangetroffen archeologische vondsten.
- Bedacht en vermeld dient te worden dat de Erfgoedwet van toepassing is op de vondsten die worden aangetroffen tijdens archeologische begeleiding van bergingen door Defensie, met uitzondering van stoffelijke resten en wapens en munitie. Dit is evident voor oudere archeologische vondsten die worden aangetroffen tijdens de archeologische begeleiding van een berging. Ons inziens is de Erfgoedwet ook van toepassing op de bij een archeologische begeleiding gedocumenteerde vliegtuigwrakresten en uitrustingsstukken bij stoffelijke resten, voor zover deze niet het persoonlijk eigendom zijn van een geïdentificeerd oorlogsslachtoffer.

Bij Artikel 2.7 mbt de 3^e paragraaf en de zin 'Deze waardering vindt plaats conform door de Minister van OCW en de Minister van Defensie op grond van het vierde lid vast te stellen nadere regels.'

Zoals eerder gesteld, aangezien het ministerie van Defensie geen archeologische waardering kan uitspreken, graag de zin wijzigen in:

'Deze waardering vindt plaats conform door de Minister van OCW en in overleg met de Minister van Defensie op grond van het vierde lid vast te stellen nadere regels.'

Bij Artikel 2.7 mbt de 3^e paragraaf

Hier wordt alleen gesproken over de vrijstelling voor vliegtuigbergingen, hier dienen ook de overige twee bergingsactiviteiten van Defensie benoemd te worden die beschreven staan als vrijstelling (berging oorlogsslachtoffers en explosieven).